

ПРОТИДІЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

ХАРИТОНОВ Сергій Олександрович - доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінально-правової політики Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

orcid.org/0000-0002-2975-1743

КУМЕЙКО Андрій Вікторович - кандидат юридичних наук, докторант
Національної академії Служби безпеки України

orcid.org/0009-0003-2335-0337

УДК 343.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.48>

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз боротьби з транснаціональною злочинністю в сучасний період. Вивчено досвід Італії, США та Іспанії.

Звернуто увагу на тому, що в умовах глобалізації транснаціональна організована злочинність є закономірним результатом розвитку злочинної діяльності у суспільстві, її організованих сфер і являє собою найбільш високолатентну і небезпечну систему організованої злочинної діяльності у сучасному світі.

Зазначено, що транснаціональна організована злочинність виникає складним причинним комплексом, боротьба з нею буде ефективною лише тоді, коли існуватимуть відповідні умови формування системи заходів (економічних, соціальних, правових, організаційних та ін.), які будуть націлені на блокування, нейтралізацію цих небезпечних явищ сьогодення на засадах здійснення спеціальної правоохоронної діяльності. Головним центром такої діяльності повинна стати правоохоронна структура, яка здатна оперативно та ефективно реагувати на виклики і загрози, які існують з боку організованої злочинності, у тому числі на транснаціональному рівні.

Ключові слова: латентність, злочинність, корупція, тероризм, екстремізм, нелегальна міграція, незаконне переправлення осіб через державний кордон України, незаконний обіг наркотиків, незаконний обіг зброї, злочини у сфері оподаткування, злочини у сфері господарської діяльності, кіберзлочинність, шахрайство, вербування, агент під прикриттям, оперативно-розшуковий захід, взаємодія з правоохоронними органами

чинність, шахрайство, вербування, агент під прикриттям, оперативно-розшуковий захід, взаємодія з правоохоронними органами

Постановка проблеми

Стрімкий розвиток суспільних правовідносин, демократизація державних інституцій неможлива без наступальної боротьби зі злочинністю у різних її проявах. Держава в особі компетентних органів визначає правила поведінки, що спрямовані на гарантування безпеки кожній особі, а також встановлення стану захищеності суспільства та держави від різного роду протиправних посягань на охоронювані інтереси. Порушення цих приписів може призвести до завдання непоправної шкоди ефективній діяльності держави у різних її сферах [1, с. 389].

В умовах складної обстановки в суспільстві, що викликана збройною агресією РФ проти України, яка у подальшому призвела до нестабільної ситуації як у внутрішніх, так і у зовнішніх відносинах за останні роки підвищився рівень злочинності в державі. Також до негативних чинників слід віднести і ряд реформ правоохоронної системи, що потягнуло за собою погіршення ефективності та дезорганізацію працівників правоохоронних органів.

Питання соціально-правового контролю діяльності транснаціональних злочинних структур прямо залежать від рівня адаптації національного законодавства до змін злочинності і, насамперед, її високоорганізованих форм. Багато авторів відзначають, що

такі зміни в основному стосуються положень про кримінальну відповідальність за участь у діяльності злочинних формувань і питань конфіскації злочинних активів [2, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питаннями, що стосуються боротьби зі злочинністю, у числі транснаціональною, у різні часи стали предметом наукових досліджень А. А. Вознюка, Б. М. Головкина, Г. П. Жаровської, Ю. В. Луценка, Є. Д. Скулиша, А. В. Тарасюка, Є. В. Терлецького, В. М. Трепака, В. Я. Тація та ін. Беручи до уваги значний науковий інтерес, а також інтеграцію України до світового безпекового середовища, досліджувана проблематика сьогодні є гострою і актуальною.

Метою дослідження є вивчення та імплементація позитивного досвіду зарубіжних країн у сфері протидії транснаціональній злочинності з врахуванням існуючих викликів, які мають місце у світі.

Виклад основного матеріалу

Системна перебудова правоохоронних органів України, створення нових правозастосовних підрозділів, удосконалення існуючих нормативно-правових актів у сфері боротьби з організованою злочинністю, у тому числі транснаціональною, вкотре підтвердила, що така боротьба є глобальною проблемою, яку неможливо вирішити на рівні окремої держави, правоохоронного органу чи нормативно-правового акту. Саме тому протидія злочинності у багатьох країнах світу відіграє вирішальну роль при формуванні безпекової політики у різних сферах державного управління.

Сьогодні важливу роль у боротьбі з організованою (у т.ч. транснаціональною) злочинністю відіграють Національні програми, прийняті урядами багатьох країн світу. Першочергова увага в цих програмах приділена створенню механізмів і системи ефективного контролю, у тому числі і за роботою недержавних організацій, і широкого спектру незалежних засобів масової інформації. З метою проведення ефективної політики у сфері боротьби з організованою злочинніс-

тю у більшості держав створені і діють громадські організації, парламентські комісії та державні установи [3; 14; 15].

Враховуючи те, що організована злочинність (у т.ч. транснаціональна) виникає складним причинним комплексом, боротьба з нею буде ефективною лише тоді, коли існуватимуть відповідні умови формування системи заходів (економічних, соціальних, правових, організаційних та ін.), які будуть націлені на блокування, нейтралізацію цих небезпечних явищ сьогодення на засадах здійснення спеціальної правоохоронної діяльності. Головним центром такої діяльності повинна стати правоохоронна структура, яка здатна оперативно та ефективно реагувати на виклики і загрози, які існують з боку організованої злочинності, у тому числі на транснаціональному рівні.

У більшості європейських країн наявність злочинного формування визнається суспільно небезпечним діянням. У цьому контексті необхідно виділити кримінальне законодавство Італійської Республіки яке встановлює кримінальну відповідальність саме за членство у кримінальному угрупованні і застосовує принцип «презумпції винуватості» за ряд кримінальних правопорушень, що полягає у покладанні на підозрюваного в отриманні незаконних доходів обов'язку доводити легітимність їх походження.

У Особливій частині КК Італійської Республіки містяться основні статті, присвячені організованій злочинності, які входять до складу Глави V «Злочини проти загального порядку». Де ст. 416 має своїм предметом злочинні співтовариства і ст. 416-2 – мафію. Перша норма має історичні зв'язки з попередніми кримінальними кодексами (Кодексами Занарделлі 1898 р. і Рокко 1930 р.), що виникли під впливом позитивної школи, яка виходила з соціальної небезпеки злочинної діяльності, здійснюваної окремими особистостями або спільнотами. Друга норма з'явилася після опублікування Доповіді американської комісії в 1965 р. і прийняття Закону про організовану злочинність 1975 р. для боротьби з мафією і Коза Нострою в США [4, с. 5].

Всі питання боротьби з організованою злочинністю перебувають в Італії Республіці у віданні Міністерства внутрішніх справ. Особливу активність поліція демонструє в останнє десятиліття. Це наочно можна продемонструвати прикладами проведених правоохоронними органами за вироком суду конфіскацій. Так, тільки на Сицилії конфіскували власність мафії на 300 млн євро. Одночасно конфісковано велику кількість акцій різних підприємств, 60 га землі і 220 будівель. Все це належало мафіозному босові з сицилійського міста Трапані Маттео Мессіна Денаро і було записано на ім'я місцевого крупного підприємця Джузеппе Гріголі.

У останні роки італійська влада конфіскувала у мафії майже 10 тис. об'єктів нерухомості. Конфісковані будівлі, як правило, передають громадським і державним організаціям, які займаються соціальною підтримкою малозабезпечених родин. Італійське правосуддя виносить суворі вироки членам злочинних співтовариств.

Так, поліція низки європейських країн, а також Бразилії та Панами під керівництвом представників правоохоронних органів Німеччини викрила та заарештувала близько сотні підозрюваних у контрабанді кокаїну, відмиванні грошей та податкових злочинах [5]. Головною ціллю широкомасштабної операції, яку проводили у співпраці з агентами Євроюст і Європол та задіяли правоохоронців були ватажки «Ндрангети». Затриманих осіб підозрюють у відмиванні грошей, торгівлі наркотиками, ухиленні від сплати податків, незаконному переправленні осіб через державний кордон і шахрайстві. Ця мафія вважається однією з найпотужніших у світі, в даний час значну частину своїх доходів отримує від торгівлі наркотиками.

Діяльність синдикату «Ндрангета», окрім Європи, поширилася на США, Мексику та країни Латинської Америки. За даними правоохоронців, у цій країні представники «Ндрангети» облаштували великий хаб із відмивання грошей.

Клан «Ндрангета» походить із Калабрії – найбільшій провінції Італії. За оцінками експертів, до нього входять близько 150 ка-

лабрійських родин. Торгівля наркотиками та зброєю, розбої, шахрайство, незаконне переправлення осіб через державний кордон та викачування державних коштів щорічно дають клану прибуток у понад 50 млрд євро. Діяльність «Ндрангети» поширена на всю Італію, а також США, Австралію, Бельгію, Канаду, Німеччину, Австрію, Нідерланди, Аргентину, Колумбію та Мексику. Клан вважається найбільшим поширювачем кокаїну у Європі [6; 10].

Досліджуючи зарубіжний досвід боротьби зі злочинністю, слід звернутися за досвідом міжнародного співробітництва до німецького Федерального відомства кримінальної поліції (ВКА). У сучасній Європі ВКА займається боротьбою з транснаціональною організованою злочинністю і тероризмом, корупцією в органах державного управління, проявами релігійного та міжетнічного екстремізму, злочинами в економіці, пов'язаними з «відмиванням» грошей, незаконним обігом наркотиків, підробкою, проституцією, тощо. При цьому кримінальна поліція має для виконання цього завдання необхідне правове, кадрове та технічне забезпечення, володіє найпотужнішим електронним банком оперативних даних – INPOL. ВКА має в своєму розпорядженні також необхідну науково-технічну базу і займається аналітичною обробкою оперативної та відкритої інформації, в тому числі й з-за кордону, розробляє стратегію і тактику дій поліції на перспективу, впроваджує нові зразки спеціальної криміналістичної техніки, успішно вирішує питання підготовки та перепідготовки кадрів [7, с. 300; 9, с. 64–75].

Кримінальне законодавство Республіки Іспанія передбачає відповідальність за створення незаконних об'єднань у виді озброєних банд, формувань або терористичних груп, які мають на меті вчинення злочину; об'єднань, які мають законні цілі, але використовують для їх досягнення насильницькі методи (залякування або контроль за особистістю), що спонукають або підбурюють до дискримінації, ненависті щодо осіб, груп чи об'єднань за мотивами ідеології, релігії, переконань, етнічної, расової чи національ-

ної належності, членів їх сімей або якого-небудь з них, статі, сімейного стану, хвороби або інвалідності (ст. 515 КК Іспанія) [8, с. 13].

Також, у ході дослідження питання, що стосується протидії злочинності у зарубіжних країнах, важливо звернути увагу на досвід попередження злочинності (у т.ч. транснаціональної) в США, де окрім законів штатів і федеральних законів RICO¹, SSE², застосовуються ще й надзвичайні повноваження спеціальних органів, у тому, числі й з фізичного усунення відповідних осіб [8, с. 13; 12; 13].

Основними сферами діяльності організованої злочинності в США є торгівля наркотиками, людьми і незаконне ввезення мігрантів, «відмивання» грошей, корупція, тероризм. Особливістю цієї злочинності є її транснаціональний і глобальний характер. У цьому зв'язку організована злочинність в США і зусилля, спрямовані на боротьбу з нею, розглядаються спільно з іншими країнами і регіонами світу. Як відзначають офіційні представники ФБР, у ході боротьби з організованою внутрішньою і міжнародною злочинністю їхнє відомство використовує найрізноманітніші методи, що включають застосування усього спектру законів і самих передових технічних засобів. Особливо ефективними вважаються заходи, що проводяться в рамках застосування Закону про організації, які потрапили під вплив рекетирів або корумпованих елементів. Такі розслідування супроводжуються секретним впровадженням кадрових співробітників ФБР (агенти під прикриттям) в подібні організації, юридично дозволеним електронним спостереженням за підозрюваними, вербуванням інформаторів та свідків. Більшість подібних операцій проводиться спільно з іноземними та місцевими юридичними структурами. У боротьбі з організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків ФБР зосереджує свої зусилля на розслідуванні злочинної діяльності особливо небезпечних міжнародних, національних і регіональних угруповань [8, с. 13].

¹ Вплив рекету та корумпованих організацій.

² Закон про постійно діюче злочинне об'єднання.

Висновки

Провівши порівняльно-правовий аналіз боротьби з транснаціональною злочинністю Італії, США, Іспанії можна стверджувати про достатню ефективність такої боротьби. Правоохоронні органи цих країн ефективно борються з проявами злочинності, створюючи нові підрозділи та шукаючи новітні технології і методи такої боротьби, а також беруть до уваги досвід розвинених країн світу. Сподіваємось, що позитивний досвід зарубіжних країн стане у нагоді національним суб'єктам боротьби зі злочинністю, у тому числі транснаціонального характеру.

Література

1. Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. Актуальні проблеми удосконалення окремих положень кримінального та кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 388–391.
2. Жаровська Г. П. Перспективні напрями протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1. С. 11–16.
3. Інформація до роздумів: міжнародний досвід боротьби з корупцією. URL: <http://stepup.press/antikorculture/item/404-informatsiya-krazmyshleniyumezhdunarodnyj-opyt-borby-skorruptsiej> (Дата звернення: 17.11.2024).
4. Столярський О. В. Розвиток основних напрямків і форм міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю після прийняття Статуту ООН. *Митна справа*. 2013. № 6(2.2). С. 3–10.
5. Opération Eurêka: 25 perquisitions et 13 personnes arrêtées en Belgique au cours d'une des plus grosses opérations antimafia jamais menées en Europe. URL: <https://www.rtb.be/article/operation-eureka-25-perquisitions-et-6-personnes-arretees-en-belgique-au-cours-dune-des-plus-grosses-operations-antimafia-jamais-meneesen-europe-11192185> (Дата звернення: 16.11.2024).
6. Операція «Еврика»: правоохоронці заарештували членів мафіозного синдикату «Ндрангета». URL: <https://www.rfi.fr/uk/>

міжнародні-новини/20230503-операція-еврика-правоохоронці-заарештували-членів-м афіозного-синдикату-ндрангета (Дата доступу: 16.11.2024).

7. Шепетько С. А., Швагер Ю. І. Міжнародний досвід протидії транснаціональній організованій злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 298–306.

8. Бадюк М. О. Зарубіжний досвід протидії транснаціональній організованій злочинності. Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 13 лист. 2015 р.). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 13–14.

9. Lutsenko Yu., Motyl V., Tarasiuk A., Areshonkov V., Diakin Ya., Kamensky D. Globalization of White-Collar Crime: Far and Beyond National Jurisdictions. *CUESTIONES POLÍTICAS*. 2023. № 76. P. 64–75.

10. Луценко Ю. В., Арешонков В. В. Вплив організованої злочинності на світову безпекову політику, що викликана пандемією Covid-19. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2022. № 1, С. 78–86.

11. Луценко Ю. В., Денисенко М. М. Протидія злочинності в умовах воєнного стану: теоретико-правові проблеми. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 3(44). С. 70–75.

12. Луценко Ю. В., Тарасюк А. В. Запобігання нелегальній міграції: у пошуках оптимальної моделі. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2022. № 1(24). С. 1–24.

13. Луценко Ю. В. Актуальні питання протидії організованій злочинності в контексті міграційної політики держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 6(47). С. 132–136.

14. Луценко Ю. В. Протидія злочинності у світлі міжнародного правопорядку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 5. С. 60–64.

15. Луценко Ю. В. Політика держави у сфері боротьби зі злочинністю в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Том 35 (74) № 4. С. 86–93.

*Kharytonov S.O.,
Kumeiko A.V.*

COMBATING TRANSNATIONAL CRIME: COMPARATIVE CONTEXT

The article provides a comparative legal analysis of the fight against transnational crime in the modern period. The experience of Italy, the USA and Spain was studied.

Attention is drawn to the fact that in the conditions of globalization, transnational organized crime is a natural result of the development of criminal activity in society, its organized spheres and represents the most highly latent and dangerous system of organized criminal activity.

It is noted that transnational organized crime arises from a complex causal complex, the fight against it will be effective only when there are appropriate conditions for the formation of a system of measures (economic, social, legal, organizational, etc.) that will be aimed at blocking and neutralizing these dangerous phenomena of today on the basis of special law enforcement activities. The main center of such activity should be a law enforcement structure capable of promptly and effectively responding to challenges and threats that exist from organized crime, including at the transnational level.

Key words: latency, crime, corruption, terrorism, extremism, illegal migration, illegal transportation of persons across the state border of Ukraine, illegal drug trafficking, illegal arms trafficking, crimes in the field of taxation, crimes in the field of economic activity, cybercrime, fraud, recruitment, agent undercover, operational and investigative measures, interaction with law enforcement agencies